

О. С. Кучерук

Коновалець Євген Михайлович

КОНОВАЛЕЦЬ Євген Михайлович (псевд.: Віра, Валентин, Вірленко, Вірський, Дід, Дідько, Дядько, Мудрий, Святослав; 14. 06. 1891, с. Зашків, нині Жовківського р-ну Львівської обл. – 23. 05. 1938, м. Роттердам, Нідерланди) – військовий і політичний діяч. Брат [М. Коновальця](#). 1901–09 навчався в Академічній українській гімназії у Львові, від 1909 – на юридичному факультеті Львівського університету. 1913 став членом головної управи Українського студентського союзу та вступив до Української національно-демократичної партії (очолював 4-у секцію). Учасник 1-го (1909) та 2-го (1913) всеукраїнських студентських з'їздів, де познайомився з [Д. Донцовим](#).

З початком 1-ї світової війни мобілізований до австро-угорського війська. У червні 1915 під час боїв на г. Маківка потрапив у російський полон. Перебував у таборі для військовополонених у м. Царицин (нині Волгоград, РФ). Разом із іншими старшинами вів пропагандистську й організаційну роботу серед полонених. У вересні 1917 втік з табору і переїхав до Києва. Сформував і увійшов до складу Галицько-Буковинського куреня Січових стрільців (у січні 1918 обраний його командиром та головою стрілецької ради), одним із завдань якого була охорона УЦР.

У січні–лютому 1918 брав участь у придушенні більшовицького повстання в Києві. На поч. березня 1918 новосформований Полк Січових стрільців під командуванням Коновальця разом із Запорозьким корпусом та Гайдамацьким кошем Слобідської України С. Петлюри звільнили Київ від більшовицької окупації. Після гетьманського перевороту полк його роззброєно і розформовано. Наприкінці серпня 1918 він з дозволу гетьмана П. Скоропадського розпочав формування у Білій Церкві Окремого загону Січових стрільців

(згодом – Осадний корпус). У листопаді 1918 у ході антигетьманського повстання Січові стрільці розгромили гетьманські війська поблизу с. Мотовилівка (нині Фастівського району Київської обл.). Відтоді командував дивізією, корпусом і групою Січових стрільців у боях із більшовицькими і денікінськими військами.

Після виходу зі складу Директорії УНР В. Винниченка Коновальця розглядали як кандидата у члени Директорії. Невдачі на фронтах змусили уряд УНР 6 грудня 1919 ухвалити рішення про розпуск регулярної армії і перехід до партизанської боротьби, тому він розформував свої підрозділи. Перебував у польському таборі для військовополонених у Луцьку, навесні 1920 переїхав до Чехо-Словаччини. У серпні 1920 за безпосередньої участі Коновальця з окремих груп колишніх Січових стрільців (з метою збереження військ. кадрів української армії) створено УВО, яку він очолив. З часом УВО головну увагу зосередила на боротьбі з польською владою на західноукраїнських землях. Мешкав у Львові, 1922 через загрозу арешту виїхав за кордон. Проживав у Чехо-Словаччині, Німеччині, Швейцарії, Італії.

Ідеологія українського націоналізму, що набирала значного поширення, вимагала організаційного оформлення нового руху. Тому 1927 на 1-й конференції українських націоналістів організовано Провід українських націоналістів, 1929 на 1-му конгресі українських націоналістів – ОУН на чолі з Коновальцем (первісно розглядав її як політичний рух, з легальним політичним виявом і підпільною складовою). Головним завданням визначено боротьбу за відродження державної незалежності України легальними і нелегальними методами. Наприкінці 1920-х – на поч. 1930-х рр. він, організаційно зміцнивши УВО й ОУН, встановив контакти з політичними колами Німеччини, Великої Британії, Литви, Іспанії, Італії; організував українську інформаційну службу в багатьох політичних центрах Європи; залучив до співпраці в ОУН широкі кола української еміграції.

Під його керівництвом створено мережу ОУН на західноукраїнських землях, яка проникала і на території УРСР, осередки ОУН або споріднених організацій у Франції, Німеччині, Чехо-Словаччині, Швейцарії, Бельгії. З ініціативи Коновальця засновано Українську стрілецьку громаду (США), на базі якої згодом постала Організація державного визволення України, й Українське національне об'єднання (Канада); для підготовки до майбутньої збройної боротьби сформовано військовий штаб і укомплектовано школи з підготовки старшинських кадрів для української армії в Польщі, Чехо-Словаччині, Австрії.

Розробляв теоретичні проблеми розвитку ідеології націоналізму, відповідні публікації вміщував у націєзахисній пресі («Сурма», «Український націоналіст» та ін.). Автор кн. «Причинки до історії української революції» (Прага, 1928). Діяльність Коновальця на чолі ОУН знаходила підтримку в молоді, хоча він застерігав від надмірного захоплення підпільною і терористичною діяльністю й тоталітарними практиками. Водночас намагався

поширювати вплив ОУН на легальне українське життя, винести питання про голодомор 1932–33 в УСРР, національні утиски українців у Галичині, на Буковині та Волині на розгляд Ліги Націй. Через збільшення впливу ОУН радянське керівництво ухвалило рішення про ліквідацію Коновальця. За версією, оприлюдненою КДБ, він загинув унаслідок терористичного акту, здійсненого агентом радянських спецслужб, хоча існують й інші версії. У рідному селі (діє також його музей), м. Жовква та с. Старі Кути (Косівського р-ну Івано-Франківської обл.) йому встановлено пам'ятники, у Києві, Львові, Івано-Франківську – меморіальні дошки.

Рекомендована література

1. Мартинець В. Українське підпілля: Від УВО до ОУН: Спогади й мат. до передісторії та історії укр. організов. націоналізму. Вінніпег, 1949;
2. Кутько Я. Пекельна машина в Роттердамі. Ч. 1–3. Нью-Йорк, 1952–53;
3. Мірчук П. Євген Коновалець. Торонто, 1958;
4. R. Torzecki. Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy (1933–45). Warszawa, 1972;
5. Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974;
6. Онацький Є. Шляхом на Роттердам. Буенос-Айрес, 1983;
7. R. Wysocki. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Geneza. Struktura. Program. Ideologia. Lublin, 2003;
8. Документи й матеріали з історії Організації Українських Націоналістів. К., 2005. Т. 1, 2007. Т. 2, ч. 2, 2010. Т. 2. ч. 1;
9. Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: Док. і мат. Л., 2006;
10. Былинин В. К., Коротаев В. И. Портрет лидера ОУН в интерьере иностранных разведок. По материалам АП РФ, ГАРФ, РГВА и ЦА ФСБ РФ // Тр. Об-ва изучения истории отечествен. спецслужб. Москва, 2006;
11. Кучерук О. Євген Коновалець. 1891–1938. К., 2008.

Бібліографічний опис:

Коновалець Євген Михайлович / О. С. Кучерук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-4876>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).